

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих
обставинах»

Виконала: Студентка групи СЗ-21-1

Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

Федосова М.С.

Керівник Черба В.М.

Рецензент

Дніпро-2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин

Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

Ступінь вищої освіти бакалавр

Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тараненко В.Є.

“___” _____ 2025р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Федосової Марії Сергіївни

1. Тема роботи «Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах»

Керівник роботи Черба Віта Миколаївна

затверджена наказом УМСФ від “___” _____ 2025р. № _____

2. Строк подання студентом роботи

3. Вхідні дані до роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Опрацювати законодавчу та нормативну базу щодо порядку здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні. Дослідити міжнародні та вітчизняні практики соціальної роботи із вразливими сім'ями з дітьми. Здійснити аналіз сучасного стану системи надання індивідуальних соціальних послуг сім'ям з дітьми у громаді в Україні. Зробити висновки. На основі результатів проведеного аналізу надати пропозиції щодо перспектив надання послуги соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Дата видачі завдання “___” _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____ Федосова М.С.

Керівник _____ Черба В.М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ
(українською мовою)

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків.

Робота викладена на 7-57 сторінках, Список використаних джерел містить 45 найменувань.

Тема роботи: Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах

Актуальність роботи: потреба в удосконаленні системи соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні, з огляду на виклики, спричинені повномасштабною агресією та процесом децентралізації.

Мета кваліфікаційної роботи: всебічний аналіз поточного стану системи соціальної підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах в Україні. Дослідження також спрямоване на розробку науково обґрунтованих рекомендацій для її вдосконалення з урахуванням актуальних викликів воєнного періоду та потреб післявоєнного відновлення.

Рекомендації: Для ефективнішої підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, соціальним службам в Україні доцільно зосередитися на наступних аспектах: упроваджувати превентивні заходи, забезпечувати індивідуальний підхід до кожної сім'ї, поглиблювати співпрацю з іншими суміжними службами, підвищувати професійну кваліфікацію працівників, застосовувати сучасні технології та розширювати спектр соціальних послуг безпосередньо на рівні громад.

Ключові слова: СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ, СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ (СЖО), ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ (ГО), СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
UNIVERSITY OF CUSTOMS AND FINANCE

ABSTRACT

Qualification work for the degree of higher education "Bachelor" in specialty 232 "Social Security". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The qualification work consists of an introduction, _____ sections, conclusions. The work is set out on _____ pages, contains _____ tables, _____ figures, _____ pages of appendices. The list of sources used contains _____ items.

Topic of the work: Social support for families in difficult life circumstances

Relevance of the work: the need to improve the system of social support for families in difficult life circumstances in Ukraine, given the challenges caused by full-scale aggression and the process of decentralization.

Purpose of the qualification work: a comprehensive analysis of the current state and effectiveness of the system of social support for families in difficult life circumstances, in particular in Ukraine. The work provides for the development of scientifically based recommendations for improving this system, taking into account the challenges associated with the war and post-war periods.

Recommendations: To more effectively support families in difficult life circumstances, social services in Ukraine should focus on the following aspects: implement preventive measures, ensure an individual approach to each family, deepen cooperation with other related services, improve the professional qualifications of employees, apply modern technologies and expand the range of social services directly at the community level.

Keywords: SOCIAL SUPPORT OF FAMILIES, COMPLEX LIFE CIRCUMSTANCES (CVC), CIVIL ORGANIZATIONS (CGO), SOCIAL SERVICES

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

1.1 Теоретичні засади соціального супроводу

1.2 Принципи, функції та суб'єкти соціального супроводу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМ'ЯМ У ГРОМАДІ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану системи соціального супроводу сімей у громаді в Україні

2.2 Оцінка ефективності та проблемних аспектів функціонування системи соціального супроводу в сучасних умовах

2.3 Аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері соціального супроводу сімей у кризових ситуаціях

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМ'ЯМ У ГРОМАДІ В УКРАЇНІ

3.1 Обґрунтування пріоритетних напрямів та розробка пропозицій щодо вдосконалення системи соціального супроводу

3.2 Оцінка ефективності та перспективи впровадження запропонованих рекомендацій

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Повномасштабна війна кардинально змінила життя тисяч українських родин, поставивши їх перед надзвичайними випробуваннями — від втрати власних домівок до глибоких психологічних травм. Це ще більше загостило існуючі соціальні проблеми, суттєво ускладнивши доступ до необхідних послуг.

Тому нині як ніколи важливо створити ефективну систему підтримки родин у складних обставинах. Вона має стати опорою, яка допоможе їм зберегти сили, захистити свої права та повернутися до нормального життя. Така система повинна бути достатньо гнучкою, щоб оперативно реагувати на нові виклики.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб удосконалити системи соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні, з огляду на виклики, спричинені повномасштабною агресією та процесом децентралізації.

Метою цієї роботи є всебічний аналіз поточного стану системи соціальної підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах в Україні. Дослідження також спрямоване на розробку науково обґрунтованих рекомендацій для її вдосконалення з урахуванням актуальних викликів воєнного періоду та потреб післявоєнного відновлення.

Для досягнення визначеної мети сформовано такі завдання:

1. Опрацювати законодавчу та нормативну базу щодо порядку здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні.
2. Дослідити міжнародні та вітчизняні практики соціальної роботи із вразливими сім'ями з дітьми.

3. Здійснити аналіз сучасного стану системи надання індивідуальних соціальних послуг сім'ям з дітьми у громаді в Україні. Зробити висновки.
4. Надати пропозиції щодо перспектив надання послуги соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні.

Об'єктом дослідження є система соціального супроводу сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, в Україні.

Дослідження охоплює теоретичні й практичні аспекти організації та надання послуг соціального супроводу для сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, у контексті децентралізації та умов військового конфлікту.

У процесі написання дипломної роботи застосовувалися такі методи дослідження: Теоретичні методи: аналіз і синтез для опрацювання законодавчих документів, наукових праць, міжнародних нормативів та узагальнення інформації; порівняльний аналіз для співставлення національних і закордонних практик; систематизація і класифікація для організації даних. Емпіричні методи: аналіз документів, таких як звіти соціальних служб, громадських організацій і статистичні дані. Методи узагальнення та обробки даних: статистичний аналіз для кількісної обробки інформації; графічні методи для наочного відображення результатів.

Законодавчою та нормативною основою для даного дослідження виступатимуть Конституція України, законодавчі акти України, постанови Кабінету Міністрів України, накази відповідних міністерств, державні цільові соціальні програми, а також ратифіковані Україною міжнародні угоди, які регулюють питання захисту прав людини, прав дитини та соціального забезпечення.

Джерела первинної інформації включатимуть офіційні статистичні дані, звіти Міністерства соціальної політики України, Пенсійного фонду України, матеріали місцевих виконавчих органів влади, органів місцевого самоврядування, а також аналітичні й звітні документи громадських організацій, як українських, так і міжнародних, що займаються питаннями соціального супроводу сімей.

Основним результатом дослідження стане формування системи науково обґрунтованих пропозицій та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізмів соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах в Україні. Запропоновані рекомендації будуть орієнтовані на підвищення ефективності, доступності та якості надання соціальних послуг, з урахуванням особливостей умов воєнного періоду та потреб, пов'язаних із процесами післявоєнного відновлення країни.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

1.1 Теоретичні засади соціального супроводу

Соціальний захист населення – наріжний камінь прав людини, освячений Конституцією України. Від його міцності залежить добробут нації, динаміка соціально-економічного розвитку, досягнення амбітних цілей у різних сферах життя та втілення державної соціальної політики. Проте, на жаль, сьогодні система соціального захисту українських громадян має глибокі тріщини, зумовлені цілою низкою чинників. Серед них – законодавчі лакуни та неточності, відсутність дієвого механізму реалізації державних завдань і цілей, недостатня координація між відповідальними органами та посадовцями, а також хронічне недофінансування соціальних програм.

Перш за все, необхідно чітко окреслити, що ховається за терміном «складні життєві обставини» (СЖО). [Закон України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року](#) визначає вразливі групи населення як осіб або сім'ї, що перебувають у зоні найвищого ризику потрапляння у СЖО через вплив несприятливих зовнішніх або внутрішніх факторів. У цьому ж документі складні життєві обставини постають як обставини, що руйнівні впливають на життя, здоров'я, розвиток людини та функціонування сім'ї, і з якими людина чи сім'я не в змозі впоратися самотужки. Причини їх виникнення – мов нитки у строкатому гобелені долі: похилий вік, часткова або повна втрата рухової активності чи пам'яті, тяжкі або невиліковні хвороби, виснажливе лікування, психічні чи поведінкові розлади, зокрема спричинені вживанням психоактивних речовин, інвалідність, бездомність, безробіття, злидні, дитячі травми через розлучення батьків, недбалість батьків чи опікунів у вихованні дитини. Сюди ж належать втрата соціальних зв'язків (у тому числі через ув'язнення), жорстоке поводження з дитиною, гендерно зумовлене або домашнє насильство, жах торгівлі людьми, а також руйнівні наслідки пожеж, стихійних лих, катастроф, бойових дій, терористичних актів, збройних конфліктів чи тимчасової окупації.

Соціально вразливі категорії населення умовно поділяють на три групи:

1. Люди, чиї ресурси для повноцінного життя та соціальної конкуренції обмежені, але які ще не скотилися у прірву соціальної дезадаптації.
2. Люди, які через СЖО опинилися у стані дезадаптації, але за певних умов здатні відновити свою самостійність і повернутися до нормального життя.
3. Люди, які через тимчасову або незворотну втрату можливостей для самостійного існування потребують сторонньої допомоги для задоволення нагальних потреб.

Наслідки СЖО для сімей – це насамперед неспроможність самостійно задовольняти власні потреби, що веде до дезадаптації, погіршення якості життя та необхідності залучення зовнішньої допомоги. Особливо гостро це відчувається в умовах воєнного конфлікту, який породжує нові виклики та нещадно загострює старі рани, вимагаючи невідкладного та всебічного соціального супроводу.

У різних наукових сферах вчені по-різному підходять до визначення "вразливості" та досліджують шляхи, якими окремі люди чи групи потрапляють у категорію вразливих. Для юристів це – потенційна можливість порушення прав конкретних категорій населення, для економістів – обмежений доступ до економічних ресурсів, що не дозволяє досягти мінімального рівня якості життя. Соціологи вбачають вразливість у певних соціально-демографічних характеристиках чи соціальному статусі, а соціальні працівники – у складній життєвій ситуації, в якій опинилася людина.

На сьогодні СОЖ зіткнулися з викликами спричинені воєнним конфліктом. Перш за все, війна руйнує звичний уклад життя. Люди змушені покидати свої домівки, втрачати роботу, розривати соціальні зв'язки. Це призводить до дезорієнтації, відчуття втрати контролю над своїм життям, зростання тривожності та депресії. По-друге, війна підсилює соціальну

нерівність. Найбільше страждають вразливі верстви населення: діти, літні люди, люди з інвалідністю. Вони потребують особливої підтримки та захисту, але часто опиняються сам на сам з проблемами. По-третє, війна загострює міжособистісні конфлікти. Зростає рівень агресії та насильства в суспільстві, поширюється мова ненависті. Це підриває довіру між людьми, руйнує соціальну згуртованість.

Крім того, воєнний конфлікт ставить під загрозу систему соціального захисту. Зростає кількість людей, які потребують допомоги, але ресурси держави обмежені. Необхідно терміново переглядати пріоритети, мобілізувати внутрішні резерви та залучати міжнародну допомогу. Таким чином, виклики, спричинені воєнним конфліктом, є багатограними та потребують комплексного підходу. Важливо не тільки надавати матеріальну допомогу постраждалим, але й забезпечувати психологічну підтримку, сприяти соціальній адаптації, відновлювати соціальну інфраструктуру та налагоджувати діалог між різними групами населення.

У відновленні соціальної сфери важливу роль відіграє освіта. Необхідно забезпечити доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального статусу та місця проживання. Освіта не тільки дає знання та навички, але й сприяє розвитку критичного мислення, толерантності та відповідальності. Культура також має велике значення для відновлення соціальної згуртованості. Спільні культурні заходи, мистецькі проекти, відновлення історичних пам'яток – все це сприяє зціленню суспільства, відновленню почуття спільності та гордості за свою країну. Особливу увагу слід приділити підтримці ветеранів війни та членів їхніх сімей. Вони потребують не тільки медичної та психологічної допомоги, але й соціальної адаптації, професійної перепідготовки та працевлаштування. Важливо створити умови для їхньої успішної інтеграції в мирне життя.

Успішне подолання наслідків війни потребує активної участі громадянського суспільства. Волонтерські організації, громадські ініціативи, благодійні фонди – все це відіграє важливу роль у наданні допомоги постраждалим, захисті їхніх прав та інтересів, контролі за діяльністю державних органів. Лише спільними зусиллями ми зможемо відновити соціальну сферу та побудувати справедливе, гуманне суспільство.

Теоретичні підходи до соціального супроводу сімей: основні теорії та моделі соціальної роботи, що також застосовуються у супроводі сімей у СЖО

Соціальна робота має переважно прикладний характер. Вона не обмежується теоретичними міркуваннями, а органічно поєднує в собі факти і дані, що базуються на конкретному практичному досвіді. Її нерозривний зв'язок із життєдіяльністю різних груп і верств населення є ключовою умовою для підвищення реальної значущості наукових досліджень у цій сфері.

Предметом вивчення соціальної роботи як науки є соціальні процеси та явища, які безпосередньо стосуються життєдіяльності особистості, окремих соціальних груп і спільнот, а також тенденції їх змін під впливом психолого-педагогічних, економічних та управлінських чинників. Активний та творчий характер людського існування знаходить різне трактування та відображення у різних моделях теорії й практичної організації соціальної роботи.

В соціальній роботі є різні теоретичні підходи які діляться на:

- 1) психолого-орієнтовані;
- 2) соціолого-орієнтовані;
- 3) комплексні.

Основні аспекти психолого-орієнтованого підходу в соціальній роботі:

Суть підходу полягає у вивченні закономірностей психологічного розвитку та ролі людини в суспільстві. Його основою є розуміння взаємозв'язку між минулим досвідом особи та її сучасним станом.

Основні моделі включають проблемно-орієнтовану, функціональну, кризово-інтервентну та его-орієнтовану. Ці моделі наголошують на впливі минулого досвіду, особливо дитинства і юності, що часто не усвідомлюється, але має суттєве значення для поведінки та адаптації людини.

Принцип цілісності людини акцентує увагу на її здатності опиратися на життєвий досвід. Це дозволяє гармонійно подолати конфлікти між минулим і сьогоденням, сприяючи вирішенню актуальних проблем. Соціальний працівник зосереджується на аналізі цього досвіду та його впливу на поточний стан клієнта.

Біхевіористське (поведінково-когнітивне) розуміння підходу базується на припущенні, що поведінка людини визначається впливом стимулів довкілля. Актуальним є принцип "соціального навчання", який передбачає наслідування та переймання культурних шаблонів. Цілісність поведінки оцінюється здатністю реагувати на стимули та підтримувати стабільність у процесі взаємодії. Роль соціального працівника включає участь у соціальному навчанні, демонструючи приклад власною поведінкою та враховуючи реакції клієнта.

Гуманістична модель розглядає людину як цілісну істоту, що є найвищою цінністю і перебуває у постійній взаємодії з навколишнім середовищем. Основна увага приділяється свободі вибору, самостійності мислення й дій, а також можливості конструктивної співпраці. Особливе значення має "Я-концепція" клієнта та його відчуття самоцінності, які визначають його внутрішній світ та здатність до самореалізації. Практична стратегія ґрунтується на партнерському підході, де головним стає активна роль клієнта у вирішенні своїх питань.

Такий підхід відіграє важливу роль у розумінні індивідуальних психологічних особливостей клієнтів та формуванні індивідуальних програм їх підтримки у сфері соціальної роботи.

Основна ідея та акцент соціологічно орієнтованих підходів полягає в тому :

1. Дослідження закономірностей суспільства. Ці підходи зосереджені на аналізі соціального розвитку, формування суспільної структури та взаємодії між соціальними інститутами.
2. Прикладний аспект. Соціальна робота в цьому контексті спрямовується на вирішення конкретних питань соціальної підтримки, спираючись на об'єктивні закономірності еволюції як людини, так і суспільства.

По-перше ключові концепції та моделі соціолого-орієнтованого підходу є класичний позитивізм, його суть в розгляданні соціології як "соціальну фізику", відмовляючись від спекулятивного теоретизування. Методи: Обирати такі підходи, як спостереження, порівняльний історико-соціологічний аналіз, а також математичні методи. А особливостями є орієнтується на натуралізм, еволюціонізм і феноменалізм, визнаючи існування постійних законів функціонування суспільства. В цій моделі клієнт акцентує увагу на базових потребах людини, пов'язаних із процесом підтримки індивідуального та соціального життя.

По-друге соціологічний функціоналізм, структурний аналіз та системне знання, основна суть розглядати соціальну роботу як частину комплексної соціальної системи, що виконує ключові функції для збереження цілісності й стабільності суспільства. Системний підхід полягає що соціальна робота сама по собі виступає системою, яка охоплює установи, дії та ідеї. Робота соціального працівника розуміється як сукупність взаємопов'язаних ролей і функцій. Клієнт визначається через функціональний підхід, розглядається як психобіосоціальна істота, яка потребує підтримки для забезпечення свого життєвого простору.

По-третє марксистська соціологія та системна перспектива, ідея в зосередженості на умовах колективного життя людей і впливу колективістських орієнтацій на особистість. Особистість розуміється як відображення всієї сукупності суспільних відносин. Фокус: радикальні моделі враховують соціальну належність людини, її класову ідентичність та соціальне становище. Системним аспектом випливають люди, які живуть у межах багаторівневих систем. Вони є водночас частиною великого суспільства та самотійною системою з власними біологічними й соціальними характеристиками.

Четвертим йде віталістський підхід, суть якого ґрунтується на концепції життєвих сил людини, враховуючи їхню взаємодію з життєвим простором. Цілісність цього підходу підкреслює важливість гармонійного розвитку і відтворення людської діяльності як психобіосоціальної істоти. Роль соціального працівника спрямована на підтримку життєвих сил людини, їхню реабілітацію та створення сприятливого життєвого середовища.

І останнім п'ятим є культурологічний підхід, суть якого в тому, що Людина – невіддільна частина культурного середовища й традицій, що впливають на її розвиток і формують її проблематику. Важливим є врахування регіональних, етнічних і культурних факторів. Аналіз соціокультурних явищ здійснюється за допомогою комплексного підходу.

Усі ці підходи дають змогу соціальним працівникам глибше розуміти клієнта в контексті його соціальних проблем, враховуючи вплив суспільства, культурно-історичних чинників і колективних процесів.

1.2 Принципи, функції та суб'єкти соціального супроводу

Соціальний супровід включає в себе комплекс заходів, спрямованих на оцінку потреб отримувача, виявлення ефективних шляхів вирішення основних проблем, навчання та розвиток необхідних навичок для подолання або зменшення впливу складних життєвих обставин. Він також передбачає

регулярні зустрічі або відвідування отримувача для контролю виконання завдань та надання допомоги у доступі до інших необхідних послуг.

Отримувачами соціальної послуги соціального супроводу є сім'ї чи окремі особи, які опинилися у складних життєвих обставинах (СЖО) і не в змозі самотійно впоратися з їх негативними наслідками або зменшити їх вплив. Надання соціальної послуги здійснюється після проведення комплексного аналізу та оцінки індивідуальних потреб отримувача, розроблення персонального плану підтримки та укладення договору про надання відповідної послуги. Правовою підставою для отримання цієї послуги виступає рішення структурного підрозділу, відповідального за соціальний захист населення районних адміністрацій, адміністрацій у містах Києві та Севастополі або органів місцевого самоврядування. Це рішення ухвалюється за згодою самого отримувача або його законного представника.

[Наказ 31.03.2016 № 318 Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах пункт VII.](#) В цьому наказі описані державні стандарти принципів надання соціальної послуги соціального супроводу:

1. Доступність соціальної послуги: Соціальні установи, які надають послуги, зобов'язані забезпечувати інформування осіб, що потребують допомоги, чи їхніх законних представників про доступні послуги, порядок їх отримання та умови надання. Така інформація має бути розміщена у видимих місцях приміщення установи, наприклад, на спеціально облаштованих стендах, а також поширюватися через засоби масової інформації, зокрема газети, радіо чи телебачення.
2. Незалежність отримувача соціальної послуги: Соціальні працівники, здійснюючи професійну діяльність, зобов'язані вибудовувати індивідуальний підхід до кожної особи. Вони ретельно беруть до уваги фізичний та психологічний стан людини, демонструючи при

цьому повагу до її етнічної приналежності, політичних переконань, релігійних уподобань, гендерної ідентичності, віку, стану здоров'я, соціального походження, сімейного статусу, місця проживання, громадянства й мовної самоідентифікації; осіб, які користуються соціальними послугами, або тих, хто їх представляє, необхідно інформувати про їхні права та обов'язки. Важливо також повідомляти їм, куди звертатися у випадку порушення цих прав, зокрема до державних чи громадських організацій, що займаються захистом прав людини. Вся необхідна інформація може бути розміщена на спеціальних інформаційних стендах, у листівках, буклетах та інших матеріалах.

3. Захист та безпека отримувачів соціальної послуги: Соціальні працівники повинні поважати інших і ніколи не дозволяти собі бути жорстокими чи несправедливими чи застосовувати будь-яке насильство (фізичне чи психологічне) проти людей, яким вони служать.

Якщо соціальні працівники поведуться непрофесійно, клієнти (або їхні представники) повинні бути проінформовані про те, як подати скаргу.

Клієнти (та їхні представники) також повинні знати про свої права та обов'язки.

Соціальні працівники не повинні користуватися особистими речами своїх клієнтів, а також приймати від них гроші чи подарунки.

І останнє, але не менш важливе: клієнти (та їхні представники) повинні бути проінформовані про відповідальність, яку вони понесуть у разі застосування насильства до соціальних працівників. Також їм слід нагадати, що в закладі, де надаються соціальні послуги, заборонено вживання алкоголю та наркотиків.

4. Конфіденційність інформації: Установа, що надає соціальні послуги, зобов'язана зберігати в таємниці всю вашу особисту інформацію (та

інформацію ваших представників). Це робиться відповідно до законів України про захист даних.

Людей, які отримують послуги (або їхніх представників), обов'язково знайомлять з правилами збереження таємниці.

Соціальні працівники також розповідають тим, кому вони допомагають (та їхнім представникам), що їм не можна розголошувати конфіденційну інформацію, яку вони отримали.

Крім цих стандартів є ще три ключові принципи соціального супроводу якими користуються соціальні працівники: Індивідуальність - цей принцип підкреслює, що кожна людина чи родина, яка потребує підтримки, є неповторною. Соціальний працівник не може використовувати стандартні підходи, придатні для всіх. Його завдання полягає у створенні індивідуального плану супроводу, побудованого з урахуванням конкретних потреб, сильних якостей, життєвих обставин та досвіду клієнта. Основою цього принципу є повага до особистості та її права на вибір.

Конфіденційність - це один із найважливіших етичних принципів, який вимагає, щоб уся інформація, отримана від клієнта під час роботи, була конфіденційною. Конфіденційність зміцнює довіру, дає клієнту відчуття безпеки та спонукає його відкрито обговорювати проблеми. Інформація може бути розголошена лише у випадках, передбачених законом (наприклад, загроза життю), про що клієнт повинен бути проінформований заздалегідь.

Складність - принцип комплексності підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення проблем клієнтів. Оскільки труднощі часто спричинені кількома взаємопов'язаними факторами (психологічними, соціальними, економічними, медичними), послуги соціальної підтримки є не поодинокими, а багатогранними. Це означає, що для повного задоволення потреб клієнтів необхідно мобілізувати різноманітних експертів і ресурси.

Крім того соціальний супровід виконує багато важливих функцій, спрямованих на підтримку, розвиток і адаптацію соціального статусу клієнта.

Діагностична функція (вивчення та оцінка проблеми): Ця функція є всебічним дослідженням ситуації людини чи сім'ї. Соціальні працівники збирають та аналізують інформацію для визначення джерела складних ситуацій для оцінки потреб, ресурсів та ризиків. Метою є об'єктивно зрозуміти проблему для подальшої ефективної підтримки.

Профілактична функція (профілактика проблем): Ця функція спрямована на запобігання розвитку або поглибленню важких життєвих середовищ та мінімізації негативних результатів. Це включає повідомлення клієнтів про потенційні ризики, навички навчання для подолання труднощів, формування здорового способу життя та уточнення прав та можливостей для підтримки.

Виправлення (психологічна підтримка та адаптація): Ця функція безпосередньо впливає на існуючі проблеми з клієнтами, щоб усунути, зменшити або змінити існуючих клієнтів. Сюди входить психологічна корекція, підтримка у розвитку нових навичок поведінки, заохочення адаптації до нових умов, відновлення втраченої соціальної комунікації чи підтримки у вирішенні конфліктів. Модифікації мають на меті покращити функціональність клієнта та покращити його власну здатність кидати виклик життю.

Окрім цих важливих особливостей, соціальна підтримка також включає:

1. Планування та надання підтримки:

Прогнозування та планування: соціальні працівники планують конкретні кроки з розробкою для вирішення проблем із клієнтами для забезпечення ефективної підтримки.

Матеріальна та домашня підтримка: надає фінансову чи природну підтримку (одяг, продукти) та допомагають у використанні та організації соціальної підтримки.

2. Взаємодія, захист, розвиток:

Спілкування та комунікація: Налаштуйте спілкування з людьми, які потребують, обмінюються інформацією та сприяйте та підтримуйте співпрацю з різними агенціями.

Захист прав: Використовуйте законодавчі заходи для захисту та забезпечення прав та інтересів клієнтів.

Навчання та соціалізація: Покажіть зацікавленість людей та беруть участь у навчальних, культурних чи спортивних заходах для підтримки соціалізації та розвитку.

3. Організація, контроль, інформація:

Організація роботи: участь у створенні та адаптації соціальних служб та приведення громадськості до вашої роботи.

Керівництво: Переконайтесь, що прийняті рішення були реалізовані, цільове використання коштів та правильну соціальну допомогу.

Інформація та обізнаність: якщо ви поширюєте інформацію про соціальні послуги, тренуєтесь та тренуєтесь для своїх клієнтів, щоб відточити свою обізнаність та життєві навички.

Разом соціальна підтримка - це систематичний та різноманітний інструмент підтримки, який поєднує державні стандарти з ключовими принципами особистості, конфіденційності та складності. Впровадження цілого ряду функцій, від діагностики та профілактики до захисту прав, фінансової підтримки та розвитку, надає ефективну та етичну підтримку сімей та осіб у складних обставинах для сприяння адаптації, відновлення та вдосконаленню їхнього життя.

Роль національних, державних та міжнародних організацій у системах соціальної підтримки надзвичайно важлива. Ефективна система соціальної підтримки для сімей у складних ситуаціях можлива лише тоді, коли роль та спільна взаємодія між цими предметами явно зрозумілі. Кожен з них виконує

унікальну конкретну функцію, яка дозволяє їм створити всебічний підхід до соціального захисту.

Роль держави у формуванні та функціонуванні систем соціальної підтримки надзвичайно важлива та багатогранна. Держава не тільки надає юридичні норми в цій галузі, але й реалізує багато інших функцій, що сприяють ефективному наданні соціальних послуг.

По -перше, урядові установи відповідають за розробку та прийняття законів, правил та стандартів, що регулюють порядок, зміст та обсяг соціальних послуг. Наприклад, порядок Міністерства соціальної політики 318 визначає основні вимоги соціальної підтримки, що охоплюють широкий спектр послуг, включаючи соціальну, психологічну та медичну допомогу. Ці нормативні дії є основою для впровадження соціальної політики на місцевому рівні. По -друге, держава забезпечує фінансування соціальних програм. Сюди входить розподіл домогосподарств для впровадження проєктів, спрямованих на покращення якості життя населення. Тому державна підтримка є ключовим компонентом стабільності та доступності соціальних послуг.

По -третє, держава контролює якість соціальних послуг. Сюди входить моніторинг та оцінка соціальних систем, які надають підтримку громадянам. Влада має право на інспекцію та перегляд, щоб вони могли реагувати на виявлені питання чи дефекти в хорошій час.

Крім того, співпраця з недержавними організаціями, громадами та міжнародними організаціями є важливою частиною Директиви про соціальну підтримку держави. Таким чином, можуть бути інтегровані різні підходи та практики, які сприяють розробці інноваційних рішень для надання соціальних послуг.

Підсумовуючи це, роль нації в системі соціальної підтримки є всебічною та забезпечує не тільки регуляторне регулювання, але й активну участь у фінансуванні, управлінні та співпраці з різними партнерами. Це поєднання

особливостей забезпечує ефективну реалізацію соціальної політики, що допомагає покращити населення та розвиток суспільства в цілому.

Громадські організації виконують ключову роль у суспільстві, слугуючи важливими партнерами держави. Вони не лише доповнюють, але й розширюють можливості системи соціального супроводу, забезпечуючи різноманітні послуги та підтримку для вразливих груп населення. Зокрема, ці організації активно займаються захистом прав людини, соціальною адаптацією осіб з обмеженими можливостями, а також допомогою людям, які опинилися у складних життєвих обставинах.

По-перше, громадські організації можуть швидко реагувати на потреби суспільства, оскільки мають гнучку структуру та можливість оперативно залучати волонтерів. Це особливо важливо у кризових ситуаціях, наприклад, під час природних катастроф або соціальних потрясінь. Дослідження показують, що активність таких організацій може суттєво підвищити ефективність надання допомоги.

По-друге, громадські організації активно займаються просвітницькою діяльністю. Вони проводять інформаційні кампанії, семінари та тренінги, які сприяють підвищенню обізнаності населення про соціальні послуги та права. Це допомагає людям краще орієнтуватися у своїх можливостях та ресурсах, що позитивно впливає на їхню соціальну інтеграцію.

По-третє, ці організації виступають представниками інтересів громадян перед державними структурами. Вони можуть брати участь у розробці політик, що стосуються соціальних питань, надаючи експертні рекомендації та пропозиції. Це сприяє більш ефективному врахуванню потреб населення у державних програмах.

Таким чином, громадські організації є важливими агенти змін у суспільстві. Вони не лише допомагають вирішувати соціальні проблеми, але й

сприяють розвитку демократичних процесів. Тому їхній внесок у систему соціального супроводу важко переоцінити. Сприяючи розвитку громадянського суспільства, ці організації зміцнюють основи соціальної справедливості і рівності.

Міжнародні організації грають ключову роль у глобальному управлінні та розвитку. Вони забезпечують платформу для співпраці між країнами, що дозволяє обмінюватися досвідом, знаннями та ресурсами. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй (ООН) працює над вирішенням багатьох соціальних та економічних проблем, пропонуючи країнам-учасникам доступ до експертних консультацій та рекомендацій.

Фінансова підтримка, яку надають міжнародні організації, є не менш важливою. Світовий банк і Міжнародний валютний фонд (МВФ) надають кредити та гранти для країн, які потребують термінового фінансування. Ці кошти дозволяють реалізовувати проекти, спрямовані на покращення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Наприклад, у разі природних катастроф або економічних криз, такі організації можуть швидко мобілізувати ресурси для надання гуманітарної допомоги.

Гуманітарна допомога також є важливим аспектом діяльності міжнародних організацій. Під час конфліктів або епідемій, вони координують зусилля для надання допомоги постраждалим. Програми, які реалізують такі організації, можуть включати продовольчу допомогу, медичні послуги та підтримку біженців. Крім того, міжнародні організації виконують роль моніторингу та оцінки. Вони аналізують ефективність політик країн у сфері соціального захисту, надаючи рекомендації щодо покращення. Це сприяє кращому управлінню ресурсами та підвищенню стандартів життя населення.

Отже, важливість міжнародних організацій не слід недооцінювати. Вони є ефективними партнерами для країн, які прагнуть до розвитку та стабільності. Їхня експертиза, фінансова підтримка та гуманітарна допомога роблять значний внесок у подолання глобальних викликів.

Українська соціальна підтримка - це всебічна та різноманітна послуга, заснована на державних стандартах та ключових принципах особистості, конфіденційності та складності. Його ефективність гарантується не лише державним чітким регулюванням та фінансуванням, а й активною участю державних установ у наданні послуг та юристів, а також значну міжнародну підтримку у формі експертизи, фінансування та гуманітарної допомоги. Тільки у взаємодії та синергетичному ефекті цих трьох ключових одиниць може бути досягнуто високоефективного та всебічного соціального захисту для сімейних сімей, сприяючи адаптації, відновленням та покращенню якості життя.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМ'ЯМ У ГРОМАДІ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану системи соціального супроводу сімей у громаді в Україні

Система соціальної підтримки сімей в українських громадах зазнала значної трансформації та викликів, спричинених повною війною. До 2022 року в Україні була активно сформована децентралізована система надання соціальних послуг, а громади отримували все більше повноважень та ресурсів для розвитку соціальної інфраструктури. Однак, з початком всебічного вторгнення, система представила безпрецедентний виклик, що вимагає адаптації, нових підходів та посилення взаємодії для всіх предметів.

Було внесено багато змін до адаптації систем соціальної підтримки стосовно українських законів про війну, дотримуючись України та законів, у нову реальність та виклики.

[Закон України "Про соціальні послуги" \(від 17 січня 2019 року № 2671 VIII\)](#) Розширення повноважень місцевих органів влади: Місцеві органи влади змогли визначити, що стосується надзвичайних ситуацій чи закону, особливі характеристики організаційної організації та надання соціальних служб на відповідній території громади, якщо вони не суперечать чинному законодавству. Екстрені облігації для надзвичайних ситуацій: В даний час соціальні послуги надаються в рамках надзвичайних норм (криза) протягом періоду закону про війну, що дозволяє швидко реагувати на надзвичайні потреби. Безкоштовна служба для жертв: люди, яким надаються безкоштовно незалежно від пожежі, стихійного лиха, катастрофи, бою, терористичної системи, збройного конфлікту, тимчасового заняття. Змініть визначення загального доходу. Для визначення людей з низьким рівнем доходу визначається середній місячний загальний дохід, враховуючи квартал, а не квартал. Можливість звітів про обслуговування: останні зміни в законі (Українські права з 26.03.2025). № 4332-IX), що діє 16 червня 2025 року,

можливість надати соціальні послуги у віддаленому форматі, який дуже важливий для мешканців груп низької мобільності та на великі відстані або постраждалих людей.

[Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" \(від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII\)](#) Розширення насильства: Будуть внесені зміни для поліпшення механізмів профілактики та врахування домашнього та гендерного насильства. Розлучення пар з дітьми до 1 року: Кулінарія зараз мала пара з дітьми до 1 року, якщо між ними є випадок насильства. Збільшення відповідальності: змінена адміністративна відповідальність за внутрішнє та гендерне насильство та посилила покарання та дотримання правил відповідно до закону.

[Наказ Міністерства соціальної політики України № 318 "Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах"](#) Незважаючи на те, що в результаті обшуку не відбулося прямих змін, пов'язаних із військовим статусом, слід зазначити, що в квітні 2024 р. Буде новий державний стандарт соціальної адаптації ветеранів війни та їхніх сімей (порядок 175-N, 11 квітня 2024 р.). Цей стандарт надає можливість подати послуги до осіб/сімейних апеляційних пунктів незалежно від надзвичайних ситуацій чи місцезнаходження реєстрації (перебування), оголошеного в надзвичайних ситуаціях чи війні. Це важлива адаптація.

Ключові суб'єкти: Хто надає послуги соціального супроводу на рівні громади? Децентралізована система соціальної підтримки для сімей на рівні громади обслуговується широкою мережею компаній. До ключових з них належать: Центри надання соціальних послуг (ЦНСП), Служби у справах дітей (ССД), Центри соціально-психологічної допомоги, Притулки для постраждалих від домашнього насильства, Денні центри соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, Центри реінтеграції бездомних осіб,

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), Громадські організації (ГО) та благодійні фонди, Міжнародні організації, Медичні та освітні заклади (як суб'єкти взаємодії).

Через воєнний стан функціонування Центрів соціальних служб (ЦСС) було суттєво адаптовано. Їхня робота тепер зосереджена на розширених цільових групах, включаючи ВПО та військові сім'ї, і здійснюється в екстреному (кризовому) режимі з використанням дистанційних форм та мобільних бригад. ЦСС також часто забезпечують основні потреби, надаючи гуманітарну допомогу. Їхня взаємодія з іншими установами та партнерами значно зросла, а діяльність адаптується до умов безпеки. Незважаючи на збільшення робочого навантаження та проблеми з кадровим забезпеченням, ці адаптації дозволяють ЦСС ефективно надавати життєво важливі послуги.

Служба у справах дітей (СДД) зазнала надзвичайного навантаження, перетворившись на ключовий механізм реагування на кризові ситуації для захисту дітей. Тепер її робота включає активну реєстрацію ВПО, пошук зниклих безвісти дітей та возз'єднання сімей, а також посилений захист сиріт та жертв насильства. СДД адаптувала свої методи роботи, використовуючи дистанційну підтримку та тісно співпрацюючи з військовими та цивільними адміністраціями та іншими організаціями. Незважаючи на значне психологічне навантаження та нестачу персоналу, ці зміни демонструють переорієнтацію на ефективний та міжвідомчий захист дітей у воєнний час.

Інші комунальні установи громади значно адаптували свою роботу. Центри психологічної допомоги та притулки для жертв насильства зіткнулися зі збільшенням навантаження, розширивши контингент на ВПО та військових, а також змінили методи роботи, включно з онлайн-консультаціями. Центри реінтеграції бездомних спостерігають зростання кількості клієнтів через руйнування житла та надають допомогу у відновленні документів. Територіальні центри соціального обслуговування посилили підтримку вразливих груп, залучаючи мобільні бригади та доставляючи гуманітарну

допомогу. Загалом, усі ці установи працюють у кризовому режимі, зіткнувшись зі зростанням потреб, але посиливши взаємодію та адаптувавши діяльність.

Під час воєнного стану громадські організації та благодійні фонди значно розширили свою діяльність, надаючи широкий спектр гуманітарної, психологічної та юридичної допомоги, швидко адаптуючись до потреб постраждалих. Вони зосередилися на реагуванні на кризові ситуації, активно використовуючи дистанційні формати та мобільні команди. Їхня співпраця з міжнародними донорами, державними органами та волонтерами значно зросла. Незважаючи на такі виклики, як вигорання та ризики для безпеки, громадські організації стали фундаментальною опорою для населення, демонструючи високу адаптивність та ефективність.

Ключовими міжнародними гравцями у підтримці соціальної підтримки сімей в Україні є агентства ООН (ЮНІСЕФ, УВКБ ООН, МОМ, ВООЗ, ПРООН, ЮНФПА, Управління ООН з гуманітарних питань), які надають гуманітарну, психосоціальну та правову допомогу, а також підтримують розвиток громад. Міжнародні неурядові організації (МКЧХ, Карітас, Лікарі без кордонів, Врятуйте дітей, World Vision, Mercy Corps, DRC, NRC) відіграють важливу роль, надаючи гуманітарну допомогу, психологічну підтримку та захист вразливим групам. Міжнародні фінансові установи та урядові установи (Світовий банк, ЄС, USAID, GIZ) надають значну фінансову та технічну допомогу для відновлення та розвитку соціальної сфери. Усі вони стали ключовими партнерами у реагуванні на виклики війни та підтримці життєдіяльності країни.

Основні зміни, яких зазнали міжнародні організації (МО) під час воєнного стану в Україні:

1. Колосальне збільшення обсягів та інтенсивності допомоги: МО значно розширили гуманітарні програми, мобілізувавши величезні фінансові

ресурси для підтримки постраждалого населення та українських партнерів.

2. Зміщення фокусу на кризове та довгострокове реагування: Багато організацій переорієнтувалися з розвитку на негайне кризове реагування, посиливши акцент на психосоціальній підтримці та захисті вразливих груп.
3. Поглиблення партнерства та координації: МО стали тісно співпрацювати з Урядом України та українськими громадськими організаціями, беручи активну участь у гуманітарних координаційних платформах.
4. Адаптація логістики та безпеки: Були розбудовані нові логістичні ланцюги для доставки допомоги у важкодоступні райони та посилені протоколи безпеки для персоналу.
5. Посилення експертної та адвокаційної діяльності: Міжнародні організації надають експертну підтримку та активно адвокатують потреби України на міжнародному рівні.

Ці зміни перетворили МО на наріжний камінь гуманітарної відповіді та підтримки соціальної системи України, демонструючи значну мобілізацію ресурсів та адаптацію до кризових умов.

Хоча медицина та освітні заклади не є прямими надавачами послуги соціального супроводу, вони є ключовими суб'єктами, з якими соціальні працівники та ЦНСП взаємодіють. Вони виявляють сім'ї у СЖО (наприклад, випадки насильства, занедбаності дітей) та надають профільні послуги (медичні, освітні), інтегровані в індивідуальний план супроводу сім'ї.

Зміни під час воєнного стану:

1. Надмірне навантаження: Збільшилася кількість пацієнтів з травмами війни та учнів, які пережили психологічні травми та потребують адаптації.

2. Пріоритетність кризових станів: Медичні заклади сфокусовані на лікуванні фізичних та психічних травм війни, освітні – на адаптації дітей з травматичним досвідом та прогалинами у навчанні.
3. Посилення виявлення потреб: Їхня роль у виявленні сімей у складних життєвих обставинах (особливо ВПО, дітей з ознаками насильства чи занедбаності) стала ще більш критичною.
4. Тісніша міжсекторальна координація: Необхідність оперативної взаємодії з соціальними службами (ЦНСП, ССД) для забезпечення комплексного супроводу сімей.
5. Робота в екстремальних умовах: Функціонування закладів відбувається в умовах безпекових ризиків, руйнувань та обмежених ресурсів, що ускладнює надання послуг.

Ці зміни зробили їхні функції щодо виявлення та взаємодії з соціальними службами ще більш важливими для комплексного захисту сімей.

Аналіз сучасної системи соціальної підтримки сімей в українських громадах свідчить про її глибоку трансформацію в умовах повномасштабної війни. Децентралізація заклала основу, але виклики війни призвели до швидкої адаптації законодавства, що дозволило надавати послуги в екстреному порядку та розширило повноваження громад. Ключові актори – Центральна служба соціального захисту населення, Служба соціального захисту населення, інші муніципальні установи, громадські та міжнародні організації – перейшли на реагування на кризові ситуації, розширили цільові групи та запровадили формати дистанційної та мобільної роботи. Незважаючи на величезне зростання потреб, чисельності персоналу та ризиків для безпеки, система продемонструвала високу адаптивність, посилила міжгалузеву координацію та залучила значні міжнародні ресурси. Це перетворило її на ефективний, гнучкий та життєво важливий механізм захисту вразливих сімей.

2.2 Оцінка ефективності та проблемних аспектів функціонування системи соціального супроводу в сучасних умовах

Ефективність та досягнення:

Надзвичайна адаптивність та гнучкість: Система соціального супроводу, яка вже мала децентралізовану основу, продемонструвала вражаючу здатність до швидкої адаптації до безпрецедентних викликів війни. Були оперативно внесені законодавчі зміни, що дозволили екстрене надання послуг, розширили повноваження громад та запровадили нові формати роботи (дистанційний, мобільні бригади).

Розширення спектру послуг та цільових груп: Усі суб'єкти – від ЦНСП і ССД до ГО та міжнародних організацій – значно розширили перелік послуг, включаючи гуманітарну, психологічну, юридичну допомогу, та охопили нолом нові категорії вразливих осіб: ВПО, сім'ї військових, постраждалих від бойових дій.

Посилення міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії: Війна каталізувала тісну співпрацю між державними, комунальними, громадськими та міжнародними структурами. Це дозволило ефективніше координувати зусилля, обмінюватися інформацією та заповнювати прогалини в наданні допомоги.

Мобілізація ресурсів: Українські ГО та міжнародні організації стали ключовими провайдерами та реципієнтами значної гуманітарної та фінансової допомоги, що дозволило системі витримати колосальне навантаження.

Роль громад: Децентралізація виявилася критично важливою, оскільки громади стали первинним рівнем реагування, демонструючи відповідальність та ініціативу в організації допомоги на місцях.

Проблемні аспекти та виклики:

Колосальне зростання навантаження: Кількість осіб, що потребують соціального супроводу та допомоги, різко зросла, що створює надмірне навантаження на існуючі ресурси та персонал.

Кадрові виклики та вигорання: Соціальні працівники та фахівці працюють в умовах постійного стресу, зіштовхуючись з травматичними ситуаціями. Це призводить до високого ризику професійного вигорання та дефіциту кваліфікованих кадрів.

Безпекові ризики: Робота в умовах постійних обстрілів, руйнувань та небезпеки, особливо в прифронтових та деокупованих регіонах, є величезним викликом для надавачів послуг та отримувачів.

Проблеми з інфраструктурою та фінансуванням: Руйнування соціальної інфраструктури та обмеження місцевих бюджетів у постраждалих громадах створюють труднощі для повноцінного функціонування системи.

Довгострокова стійкість та психологічне здоров'я: Хоча кризове реагування налагоджено, залишається виклик забезпечення довгострокової психологічної реабілітації для мільйонів постраждалих, а також інституційної стійкості організацій після завершення гострої фази кризи.

Система соціального супроводу в Україні продемонструвала безпрецедентну життєздатність та адаптивність перед лицем повномасштабної війни, перетворившись на ефективний механізм кризового реагування завдяки децентралізації, злагодженій роботі всіх суб'єктів та підтримці міжнародних партнерів. Однак, її функціонування відбувається в умовах значних викликів, пов'язаних з величезним навантаженням на персонал, обмеженими ресурсами та постійними безпековими ризиками. Подальший розвиток системи вимагатиме системних рішень для подолання цих проблем та забезпечення її стійкості у довгостроковій перспективі.

2.3 Аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері соціального супроводу сімей у кризових ситуаціях

Досвід зарубіжних країн у сфері соціальної підтримки сімей у кризових ситуаціях демонструє різноманітність підходів та ефективних практик, орієнтованих на комплексний захист та підтримку.

Біологічні сім'ї мають абсолютні пріоритети в німецькій системі соціального захисту дітей. Національні установи для дітей вважаються екстремальними подіями лише тоді, коли всі можливості підтримувати біологічні сім'ї вичерпані або загрожують життю та здоров'ю дитини. Освіта сімейної форми (усиновлення, опікунство, захищені сім'ї)-це інтенсивна соціальна, психологічна та матеріальна підтримка, яка активно розвиває біологічні сім'ї, щоб запобігти їх усуненню.

А Румунія є прикладом успішної деінституціоналізації. Ця країна пройшла масштабну реформу, згідно з випадком комуністичного режиму, який залишив позаду багато переповнених дитячих будинків. Метою було зменшити кількість дітей до шкіл -інтернатів, закрити великі установи та перейти на сімейну освіту та розвиток будинку невеликої групи. Існуючі стажиستي часто перетворюються на ресурсні центри, які підтримують сімейні наглядачі.

У багатьох зарубіжних країнах, а також в Україні, існує чіткий пріоритет сімейних форм виховання та збереження біологічної сім'ї для дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Це основоположний принцип захисту прав дитини, що ґрунтується на визнанні сім'ї найкращим середовищем для розвитку дитини.

В умовах кризи в Україні пріоритетним є розвиток нових форм підтримки та навчання дітей, які перебувають у особливо складних умовах, насамперед сиріт. Сімейне виховання визнано найефективнішим для їхнього соціального розвитку, формування особистісних якостей та ціннісних орієнтацій. В Україні існує чотири пріоритетні форми сімейного влаштування: усиновлення, опіка/піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

Досвід в європейських країнах не забезпечує індивідуальний підхід, необхідний для широкого розвитку дітей, тим самим підтверджуючи переваги сімейної освіти перед посадовими таблицями. Відповідно до сімейного

законодавства та інших законів, держава бере на себе зобов'язання зібрати сім'ї сироти. Усиновлення дає дитині права дитини, народженої з родичами та пріоритетами подружжя. Догляд/турбота встановлюється в основному через дітей віком до 18 років, які залишаються без виховання родичів. Народні сім'ї та ДБСТ приймають 1-10 дітей, кожен забезпечуючи їх виховання та підтримку сиріт.

Соціальна підтримка для цих сімей надається Центром соціальних послуг. Важливо, щоб прискорений розвиток прийомних батьків та DBST вимагав контролю над обсягом виховання та систематичної роботи для вибору батьків. Ключ до успішної дитячої угоди - спочатку встановити контакт між прийомним батьком та дитиною.

Різні ефективні моделі професійної підтримки сімей були розроблені, реалізовані та впроваджені в кризових ситуаціях із-за кордону. Ці моделі зосереджуються на складних, ранніх втручаннях та індивідуалізованих підтримці.

1. Збереження сім'ї та запобіжні заходи пріоритетів (наприклад, Німеччина та скандинавські країни):

Німеччина: Соціальні служби активно працюють над підтримкою біологічних сімей до того, як ситуація стає важкою. Наприклад, програми ранньої допомоги спрямовані на вагітних жінок та сімей з ризикованими дітьми, які надають інтенсивну соціальну підтримку, психологічну консультацію, сімейні проблеми та підтримку працевлаштування. Мета полягає в тому, щоб запобігти усуненню дітей та підтримці своїх сімей. Скандинавські країни (Швеція, Норвегія тощо): У ньому є одна з найбільш розвинених систем соціального захисту для дітей, де вилучення дітей із сімей є надзвичайною мірою. Інтенсивна робота з родиною вдома надається пріоритетною пріоритетною, включаючи сімейну терапію, поради, батьківські здібності та фінансову підтримку. Це дозволяє сім'ям подолати внутрішній конфлікт та травматичний досвід, відновлюючи функцію.

2. Професійні послуги для жертв насильства (наприклад, США, Великобританія, країни ЄС):

Сполучені Штати: Існує широка мережа житла (проживання в домашньому насильстві) та денні центри для тих, хто постраждав від домашнього насильства. Окрім безпечного захисту, ці агенції також надають складні послуги, такі як кризові консультації, психологічна підтримка (включаючи травматичну терапію), юридичне тестування, підтримка житлових будинків та зайнятості, соціальна підтримка відновлення сім'ї та реінтеграція в суспільство. Національна "гаряча лінія" (наприклад, національна гаряча лінія домашнього насильства) активна.

Великобританія: Окрім проживання, професійні послуги для дітей, постраждалих від насильства (наприклад, діти та інтимні психіатричні послуги-САМН) надають психологічну підтримку та підтримку у відновленні.

3. Підтримка сімей військових та жертв конфліктів (наприклад, Ізраїль):

Ізраїль: Через постійний стан конфлікту Ізраїль розробив інтегровану модель психосоціальної підтримки, включаючи доступ до психологів та клінічних соціальних працівників у військових структурах. Це забезпечує ранню підтримку солдатів та їхніх сімей. Це надзвичайно важливо для запобігання виникненню ПТСР та інших травм. Існують також державні та державні програми, які підтримують мирних жителів, які страждають від терактів та ворожості та забезпечують психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію.

4. Міждисциплінарні та міждисциплінарні підходи:

У переважній більшості розвинених країн соціальна підтримка надається під час кризових ситуацій командами, які включають соціальних працівників, психологів, юристів та медичних працівників. Це забезпечує всебічну реакцію на різноманітні потреби сім'ї. Тісна співпраця з медичними

та навчальними установами є стандартом для раннього виявлення та інтегрованої підтримки.

5. Розробка недержавних секторів:

У багатьох країнах, таких як Німеччина та США, громадські та некомерційні організації є ключовими постачальниками професійних соціальних послуг. Вони часто мають більшу гнучкість, професійний досвід та здатність швидше реагувати на нові виклики, ефективно доповнюючи державні послуги та залучати додаткові ресурси.

Таким чином, іноземний досвід зосереджений на профілактиці, складності послуг, інтеграції психосоціальної підтримки, розвитку професійних послуг та активній співпраці між різними секторами для ефективної підтримки сімей у кризових ситуаціях.

В умовах війни система професійної підтримки сімей в Україні в кризі зазнала різких змін та посилення, що пристосовуються до безпрецедентних проблем.

1. Розширення психосоціальної підтримки (ПСП): Масштаб, це один з найважливіших напрямків. ЦНСП, ССД, а також численні українські громадські та міжнародні організації значно наростили обсяги надання психологічної допомоги. Формати включає індивідуальні та групові консультації, програми травматичної терапії, горе та втрата, а також "гаряча лінія". Цільова група: Особлива увага приділяється внутрішнім переміщеним людям, сім'ям солдатів, ветеранам, дітям, які зазнали травм та жертв ворожості.
2. Адаптація послуг для ВПО: Професійна підтримка зосереджується на тому, щоб допомогти тим, хто був внутрішньо переміщений у своїй адаптації до нових умов, психологічних наслідків руху, втрати та адаптації до нагальних потреб (житловий простір, робота, освіта для дітей).

3. Підтримка солдатів та ветеранських сімей: розроблено та реалізовано для успішного реінтеграції ветеранів у цивільне життя, за допомогою сімейної спеціалізованої програми, яка чекає від військових з фронтових ліній. З'явилися нові державні стандарти соціальної адаптації для ветеранів війни та їхніх сімей. Це забезпечує гнучкий доступ до Послуг незалежно від того, де ви реєструєтесь або перебудова.
4. Посилення протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству: На жаль, війна посилила питання про насильство. Існуючі притулки ("кризові кімнати", "денні центри") та професійні мобільні команди в соціальній та психологічній підтримці жертв насильства супроводжуються посиленням стресу. Послуги адаптовані до потреб ВПО, що часто стикаються з насильством. Закони щодо боротьби з насильством були змінені для поліпшення механізмів профілактики та збільшення відповідальності.
5. Гнучкість та оперативність надання послуг: Дистанційний формат, Онлайн -консультації та інші форми віддалених робочих місць активно використовуються для забезпечення безперервності послуг, особливо для мешканців віддалених або низьких мобільних груп. Мобільні бригади: Формування мобільних бригад соціально-психологічної допомоги дозволяє доставляти допомогу безпосередньо у постраждалих та деокуповані регіони, куди доступ обмежений.
6. Система підтримки стикається з величезними викликами: колосальний масштаб психологічних травм від війни потребує безпрецедентних ресурсів та кваліфікованих фахівців. Існує гострий дефіцит спеціалістів, особливо з досвідом травмотерапії, а також нагальна потреба у довгострокових програмах реабілітації для мільйонів постраждалих. Значним викликом залишається безпека роботи в умовах постійних обстрілів.

Таким чином, професійна підтримка сімей у ситуації з кризою України була перетворена на критичний, миттєво адаптований багатогранний

механізм, заснований на співпраці між державними, державними та міжнародними предметами для подолання результатів війни.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМ'ЯМ У ГРОМАДІ В УКРАЇНІ

3.1 Обґрунтування пріоритетних напрямів та розробка пропозицій щодо вдосконалення системи соціального супроводу

Аналіз сучасного стану системи соціального супроводу сімей у громадах України, представлений у Розділі 2, виявив низку глибинних проблем та викликів, спричинених повномасштабною війною, які потребують першочергового вирішення:

Колосальне зростання навантаження на систему: Війна призвела до різкого збільшення кількості осіб, які потребують соціального супроводу та різнопланової допомоги. Це включає мільйони внутрішньо переміщених осіб (ВПО), сім'ї військовослужбовців, ветеранів, дітей, що постраждали від бойових дій та насильства. Існуючі ресурси та персонал не завжди спроможні покрити такий безпрецедентний обсяг потреб.

Кадрові виклики та ризик професійного вигорання: Соціальні працівники та фахівці працюють в умовах постійного стресу, щодня зіштовхуючись з травматичними ситуаціями. Це призводить до високого ризику професійного вигорання, що, у свою чергу, поглиблює дефіцит кваліфікованих кадрів. Особливо відчутною є нестача спеціалістів, які мають досвід роботи з травмою війни та кризовими інтервенціями.

Безпекові ризики та обмеження у наданні послуг: Функціонування системи відбувається в екстремальних умовах, пов'язаних з постійними обстрілами, руйнуваннями та безпосередньою небезпекою. Це суттєво ускладнює роботу надавачів послуг, особливо у прифронтових та деокупованих регіонах, обмежуючи доступ до вразливих груп населення.

Проблеми з інфраструктурою та фінансуванням: Військові дії призвели до руйнування соціальної інфраструктури в багатьох громадах. Крім того,

обмеження місцевих бюджетів, особливо у постраждалих регіонах, створюють значні труднощі для повноцінного функціонування та розвитку системи соціального супроводу.

Потреба у довгостроковій реабілітації та забезпечення стійкості системи: Хоча кризове реагування налагоджене, залишається величезний виклик щодо забезпечення системної, довгострокової психологічної та соціальної реабілітації для мільйонів постраждалих від війни. Крім того, існує потреба в інституційній стійкості організацій та всієї системи після завершення гострої фази кризи, щоб забезпечити стабільне надання послуг у майбутньому.

Ці проблеми (пріоритети) важливо вирішувати, щоб зробити систему соціальної допомоги в Україні більш ефективною та стійкою в умовах повномасштабної війни та після неї, необхідно цілеспрямовано працювати над вирішенням виявлених проблем. Ці напрями є пріоритетними з кількох причин: вони мають прямий вплив на ефективність надання послуг, кількість охоплених осіб, відповідають національним стратегіям та узгоджуються з передовим міжнародним досвідом.

1. Розширення доступу до соціальних послуг є життєво важливим під час війни. Мільйони українців, включаючи ВПО, сім'ї військових, ветеранів та жертв насильства, потребують допомоги. Без належного охоплення проблеми суспільства поглиблюються, що призведе до довготривалих психологічних та економічних наслідків. Цей пріоритет узгоджується з національною стратегією децентралізації, яка передбачає активну роль громад та співпрацю з усіма секторами (державним, комунальним, громадським, міжнародним) для ефективного використання ресурсів та наближення послуг до людей.

Зарубіжний досвід значно покращить соціальну підтримку. Практика Скандинавських країн, Німеччини та США показує, що сильна соціальна система базується на широкій мережі надавачів послуг, включаючи громадські та благодійні організації. Вони більш гнучкі, оперативні та здатні залучати додаткові ресурси, збільшуючи кількість фахівців та спектр послуг. Ключовим також є створення мультидисциплінарних команд з психологів, юристів, медиків та соціальних працівників. Такий комплексний підхід підвищує ефективність допомоги, оскільки проблеми сімей часто мають кілька взаємопов'язаних причин.

2. Кадри вирішують все, якісні кадри — запорука ефективності соціального супроводу. Соціальні працівники працюють з травмами та кризами, тому їхнє виснаження та нестача спеціальних знань (зокрема, з травмотерапії) прямо шкодять якості послуг. Без достатньої кількості підготовлених і підтриманих фахівців система не зможе працювати стабільно.

Досвід Ізраїлю є цінним орієнтиром. Там психологічна підтримка військових та їхніх сімей інтегрована з самого початку, що допомагає запобігти ПТСР та підтримує стійкість фахівців. Це підкреслює нашу потребу в системному навчанні соціальних працівників роботі з травмою війни та їх психологічній підтримці.

3. Довгострокова психологічна реабілітація та стабільність системи є критично важливими, адже війна завдає колосальних психологічних травм, і без тривалої підтримки мільйони українців зіткнуться з погіршенням психічного здоров'я, соціальними проблемами та зниженням продуктивності, оскільки кризове реагування — лише початок; при цьому, збереження сім'ї та розвиток сімейних форм виховання для дітей-сиріт є фундаментальним принципом і найефективнішим шляхом для повноцінного розвитку дитини, що запобігає травмам інтернатного виховання. У цьому контексті світовий досвід є ключовим для розбудови

такої підтримки в Україні: Німеччина та Скандинавські країни пріоритезують збереження біологічної сім'ї через ранні втручання та сімейну терапію для запобігання вилученню дітей; досвід Румунії показує успішну деінституціоналізацію, трансформуючи інтернати на сімейні форми виховання (прийомні сім'ї, ДБСТ), що є найкращим рішенням для дітей; а ізраїльський досвід підтверджує необхідність системних, довгострокових програм психологічної реабілітації для мільйонів, постраждалих від конфліктів.

4. Забезпечення доступності соціальних послуг та відновлення інфраструктури є критичним. Війна зруйнувала будівлі та створила небезпечні умови, роблячи систему допомоги недієздатною, особливо в прифронтових регіонах. Це також спричиняє неприпустиму нерівність у доступі до послуг між громадами через зруйновану інфраструктуру та обмежені бюджети.

Зарубіжний та український досвід вказують на важливість гнучких форматів та міжнародної підтримки. Використання дистанційних форматів (онлайн-консультації) та мобільних бригад є ключовим для подолання безпекових ризиків та забезпечення доступу до допомоги. Це не тимчасове рішення, а стратегічний напрямок розвитку. Крім того, залучення міжнародних ресурсів від таких організацій, як Світовий банк, ЄС, USAID, GIZ, життєво необхідне для відновлення інфраструктури та стабільного фінансування.

5. Боротьба з насильством, ефективна протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству дуже важлива. Війна посилює агресію, що призводить до зростання насильства. Жертви (часто жінки та діти) потребують негайного захисту та комплексної підтримки, а боротьба з насильством є ключем до відновлення соціального порядку.

Зарубіжний досвід допоможе вдосконалити українську систему. Приклад США та Великобританії показує важливість широкої мережі

притулків та денних центрів, що надають не лише безпеку, а й комплексні послуги (психологічна, юридична допомога, реінтеграція). Посилення національних "гарячих ліній" також є важливим для швидкого реагування.

Розширення доступу до соціальних послуг: Конкретні пропозиції та рекомендації.

1. Мобільні мультидисциплінарні команди для доступу до соцпослуг.

Суть пропозиції полягає у створенні мобільних мультидисциплінарних команд (соціальні працівники, психологи, юристи, реабілітологи) у кожній громаді. Ці команди надаватимуть комплексні послуги за місцем проживання, зокрема у віддалених та прифронтових зонах.

Мета – вирішити проблему обмеженого доступу до соціальних послуг через руйнування інфраструктури та безпекові ризики, забезпечивши допомогу всім постраждалим від війни (ВПО, сім'ям військових, ветеранам, дітям з травмами, жертвам насильства).

Реалізація передбачає залучення Мінсоцполітики, МОЗ, місцевих органів влади та ЦНСП/ССД. Для цього необхідні: перекваліфікація та навчання фахівців, фінансування з державного, місцевих та міжнародних бюджетів, а також матеріально-технічне забезпечення (транспорт, обладнання). Ключові кроки: розробка положень, навчання, пілотний запуск та створення єдиної інформплатформи.

2. Залучення громадського та міжнародного секторів до соцпослуг.

Суть пропозиції полягає у розширенні можливостей громадських та благодійних організацій надавати соціальні послуги через державне фінансування (соціальне замовлення, гранти, компенсації) та спрощення залучення міжнародних організацій.

Мета – вирішити проблему перевантаженості державної системи та дефіциту ресурсів, використовуючи гнучкість і додаткові можливості

недержавного сектору для збільшення кількості фахівців та спектру послуг для всіх вразливих груп населення.

Реалізація вимагає координації між Мінсоцполітики, місцевою владою та міжнародними донорами. Для цього необхідне цільове фінансування, прозорі конкурсні процедури, розробка нормативної бази та створення платформи для співпраці.

3. Пропозиції для посилення кадрового потенціалу. Системна підтримка та навчання соціальних працівників.

Пропозиція: Впровадити національну програму психосоціальної підтримки та підвищення кваліфікації соціальних працівників для роботи в умовах війни. Це включатиме супервізії, підтримку психологів та навчання з травмотерапії, ПТСР та кризового консультування для всіх фахівців та студентів.

Мета: Вирішити проблему виснаження та браку знань у соцпрацівників, підвищити якість послуг і забезпечити стійкість системи.

Реалізація: Відповідальні — Мінсоцполітики, МОН, МОЗ та інші відомства. Потрібні кваліфіковані психологи, фінансування з бюджету та від донорів, а також матеріальне забезпечення. Ключові кроки: оцінка потреб, розробка стандартів, пілотні проєкти, масштабування, створення мережі тренерів та системи мотивації.

4. Національна система психологічної реабілітації.

Пропозиція: Створити національну систему довгострокової психологічної реабілітації для всіх, хто постраждав від війни. Це включатиме розширення мережі реабілітаційних центрів (стаціонарних та денних), інтеграцію психологів у різні сфери (лікарні, школи, соцслужби), розробку програм для сімей та активне використання онлайн-технологій (телемедицина).

Мета: Вирішити проблему колосальних психологічних травм війни, запобігти їхнім довготривалим наслідкам для нації та забезпечити повне відновлення й адаптацію постраждалих.

Цільова група: Ветерани, військові та їхні сім'ї, ВПО, діти, свідки травматичних подій, жертви насильства.

Реалізація: Відповідальні — МОЗ, Мінсоцполітики, Мінветеранів, місцева влада. Необхідні масштабна підготовка фахівців (психологів, реабілітологів), фінансування з бюджетів та від міжнародних донорів, а також обладнання центрів. Ключові кроки: оцінка потреб, розробка стандартів, навчання фахівців, створення центрів, інтеграція допомоги та залучення міжнародних партнерів.

5. Деінституціоналізація та сімейне виховання дітей.

Пропозиція: Прискорення деінституціоналізації та пріоритет розвитку сімейних форм виховання для дітей, що втратили батьківську опіку. Прискорити деінституціоналізацію, трансформуючи інтернати в систему підтримки сімей та створення сімейного середовища для дітей. Це включає розвиток прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ), запровадження малих групових будинків, ранні втручання для збереження сім'ї та підтримку дітей, що повертаються в сім'ї.

Мета: Вирішити проблему травм інтернатного виховання, забезпечити повноцінний розвиток дітей, які втратили батьківську опіку, надавши їм можливість зростати в сімейному середовищі, а також сприяти довгостроковій стабільності суспільства.

Цільова група: Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти в складних життєвих обставинах, їхні біологічні сім'ї та потенційні/діючі прийомні батьки.

Реалізація: Відповідальні — Мінсоцполітики, Служби у справах дітей, місцева влада. Необхідні підготовка фахівців, фінансування (бюджет, міжнародні партнери) та матеріальне забезпечення (житло для ДБСТ, обладнання). Ключові кроки: законодавче закріплення, навчання прийомних батьків, перепрофілювання інтернатів, посилення контролю та інформкампанії.

6. Комплексна протидія насильству.

Створення та розширення мережі комплексних послуг для постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства (ДГЗН). Це передбачає збільшення кількості притулків, кризових кімнат та денних центрів, посилення "гарячих ліній" та онлайн-консультацій, а також розробку програм для кривдників.

Мета: Вирішити проблему зростання випадків ДГЗН під час війни, забезпечити негайний захист і всебічну підтримку постраждалим, сприяти відновленню соціального порядку.

Цільова група: Жертви ДГЗН (жінки, діти тощо) та кривдники.

Реалізація: Відповідальні — Мінсоцполітики, МВС, місцева влада. Необхідні підготовка фахівців (психологів, юристів), фінансування (бюджет, міжнародні донори) та матеріальне забезпечення (притулки, обладнання для "гарячих ліній"). Ключові кроки: аудит потреб, розробка стандартів, інформкампанії, розширення служб підтримки, посилення міжвідомчої взаємодії та залучення міжнародних партнерів.

3.2 Оцінка ефективності та перспективи впровадження запропонованих рекомендацій

1. Ефективність мобільних мультидисциплінарних команд: Головне

Основна суть пропозиції – створення мобільних мультидисциплінарних команд для надання соціальних послуг за місцем проживання, особливо у віддалених і постраждалих регіонах.

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Зменшення кількості сімей у кризі, покращення психоемоційного стану населення, зростання довіри до соцслужб, зміцнення інституту сім'ї та зниження рівня насильства.
- ✓ Економічний: Зниження витрат на кризове реагування та утримання в стаціонарах, потенційне зростання продуктивності праці.
- ✓ Організаційний/Управлінський: Оптимізація ресурсів, підвищення ефективності та координації роботи соцслужб, зростання кваліфікації персоналу.

Очікувані результати (кількісні): Збільшення охоплення сімей супроводом на 30-50%, скорочення часу очікування послуг на 40-60%, зменшення вилучення дітей з сімей на 10-15%, зростання позитивних кейсів на 20-25%.

Позитивний вплив: Система соцсупроводу стане гнучкішою та оперативнішою, фахівці отримають професійний розвиток і підтримку, а отримувачі послуг – доступну та комплексну допомогу, що прискорить відновлення та реінтеграцію.

Витрати:

- ✓ Фінансові: Початкові інвестиції 1-2 млн грн на команду, щорічні операційні – 0.5-1 млн грн.
- ✓ Кадрові: 2-3 фахівці на команду, 1-3 місяці навчання.
- ✓ Часові: 2-3 роки на повне масштабування.

Ступінь ефективності: Пропозиція високоефективна, оскільки інвестиції дозволять значно розширити доступ до послуг, запобігти поглибленню проблем та заощадити значні кошти в довгостроковій перспективі.

Впровадження мультидисциплінарних мобільних команд в Україні є високоефективною та стратегічно важливою ініціативою, що принесе значні вигоди, адже її соціальні перспективи охоплюють зміцнення сімей та громад, покращення психоемоційного стану населення завдяки травмотерапії та раннім втручанням, а також підвищення довіри до соціальних служб; економічні перспективи полягають у зниженні довгострокових витрат на кризове реагування та інституційне утримання, а також потенційному підвищенні продуктивності праці; тоді як організаційні/управлінські перспективи включають створення гнучкої, оперативної та міждисциплінарної системи соціального супроводу, підвищення кваліфікації та стійкості фахівців, а також покращення координації послуг. Хоча для повного масштабування по країні знадобиться 2-3 роки, інвестиції у ці команди є стратегічними, оскільки вони сприятимуть соціальній стабільності, психічному здоров'ю нації та відновленню України в довгостроковій перспективі.

2. Ефективність партнерства з громадським та міжнародним секторами

Основна ідея – розширення можливостей громадських та міжнародних організацій у наданні соціальних послуг через державну фінансову підтримку та спрощену координацію.

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Збільшення охоплення послугами, покращення психоемоційного стану населення, зниження рівня насильства, зміцнення сімей та зростання довіри до соціальних служб.
- ✓ Економічний: Оптимізація бюджетних витрат, залучення значних міжнародних фінансових ресурсів, зниження витрат на інституційне утримання дітей.
- ✓ Організаційний/Управлінський: Підвищення ефективності соцслужб (державні зосереджуються на координації), оптимізація ресурсів, покращення кваліфікації персоналу та координації між усіма надавачами послуг.

Очікувані результати: Збільшення охоплення послугами на 20-40%, зростання кількості послуг від ГО/МО на 50-80%, зменшення бюджетних витрат на інтернати на 5-10%, залучення міжнародних коштів на 20-30%.

Позитивний вплив: Система соцупроводу стане стійкішою та адаптивнішою, державні органи розвантажаться, ГО/МО отримають стабільне фінансування, а отримувачі послуг – ширший вибір якісних та доступних послуг.

Витрати та ефективність: Інвестиції у розмірі 200-500 млн грн щорічно для підтримки громадського сектору є високоефективними та економічно обґрунтованими. Ці кошти, разом із залученими міжнародними ресурсами, не лише розвантажать державну систему, а й призведуть до якісно нового рівня соціального захисту, що значно знизить довгострокові витрати на подолання соціальних проблем. Реалізація займе 3-5 років.

3. Ефективність Комплексної Підтримки та Навчання Соціальних Працівників

Суть пропозиції – впровадження національної програми психосоціальної підтримки та підвищення кваліфікації соціальних працівників (травмотерапія, ПТСР, кризове консультування).

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Зменшення кількості сімей у кризі, покращення психоемоційного стану дітей та дорослих, підвищення довіри до соцслужб, зміцнення інституту сім'ї, зниження рівня насильства.
- ✓ Економічний: Зниження витрат на лікування психологічних розладів, збільшення продуктивності праці соцпрацівників, оптимізація кадрових витрат.
- ✓ Організаційний/Управлінський: Підвищення ефективності роботи соцслужб, оптимізація ресурсів, системне підвищення кваліфікації та зменшення професійного вигорання персоналу.

Очікувані результати: Збільшення позитивних кейсів на 15-25%, зменшення плинності кадрів на 10-15%, зростання кількості сертифікованих фахівців на 80-100% за 3 роки, значне підвищення якості життя отримувачів послуг та зростання престижу професії.

Позитивний вплив: Система соцсупроводу стане стійкішою та професійнішою, фахівці отримають необхідні інструменти та підтримку для ефективної роботи, а отримувачі послуг – високоякісну та емпатичну допомогу.

Витрати та ефективність: Щорічні витрати на програму становлять 100-200 млн грн, з можливим залученням 50-100 млн грн від міжнародних донорів. Ці інвестиції є високоефективними та критично важливими, оскільки вони значно підвищують якість соціальних послуг, збережуть кадровий потенціал та запобігнуть колосальним довгостроковим витратам, пов'язаним з психологічними наслідками війни та вигоранням персоналу. Повне масштабування займе 3-5 років.

4. Ефективність Розвитку Системи Довгострокової Психологічної Реабілітації

Основна ідея – створення національної системи довгострокової психологічної реабілітації та підтримки постраждалих від війни, що включає мережу центрів, інтеграцію психологічної допомоги на всіх етапах, програми для сімей та використання сучасних технологій.

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Значне зменшення психологічних травм та покращення психоемоційного стану населення, зниження рівня насильства, зміцнення інституту сім'ї, підвищення довіри до соціальних служб та зниження загальної соціальної напруги.
- ✓ Економічний: Зниження довгострокових витрат на лікування психічних розладів, зменшення соціальних виплат за рахунок реінтеграції осіб у

суспільство, підвищення продуктивності праці та зниження витрат на криміногенну ситуацію.

- ✓ Організаційний/Управлінський: Покращення ефективності роботи систем охорони здоров'я та соціальних служб, оптимізація ресурсів, масштабне підвищення кваліфікації персоналу та впровадження інновацій.

Очікувані результати: Збільшення кількості охоплених психологічною допомогою осіб на 50-70%, зменшення випадків ПТСР на 10-15% у довгостроковій перспективі, значне підвищення якості життя мільйонів українців та формування культури піклування про психічне здоров'я.

Позитивний вплив: Система стане більш стійкою, комплексною та людиноцентричною, фахівці отримають системну підготовку та ресурси, а постраждалі – доступну та якісну допомогу для повного відновлення та адаптації.

Витрати та ефективність: Початкові інвестиції становлять 1-2 млрд грн, щорічні операційні – 0.5-1 млрд грн. Ця пропозиція є надзвичайно високоефективною та стратегічно необхідною, оскільки ці інвестиції є прямими вкладеннями у людський капітал України та її майбутнє. Вони дозволять запобігти колосальним багатомільярдним довгостроковим витратам, пов'язаним з нерозв'язаними психологічними травмами, та забезпечать стабільний розвиток країни. Повне масштабування займе 5-10 років.

5. Ефективність Деінституціоналізації та Підтримки Сімейних Форм Виховання

Основна суть – прискорення реформи деінституціоналізації через активний розвиток прийомних сімей, ДБСТ, малих групових будинків та програм раннього втручання для збереження біологічних сімей.

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Значне покращення психоемоційного стану та розвитку дітей, зменшення сімей у СЖО, зниження рівня насильства, зміцнення інституту сім'ї та зменшення соціальної дезадаптації.
- ✓ Економічний: Зниження витрат на утримання дітей в інтернатах, зменшення майбутніх соціальних виплат, підвищення продуктивності праці та оптимізація використання державної власності.
- ✓ Організаційний/Управлінський: Покращення ефективності роботи соціальних служб, оптимізація ресурсів, підвищення кваліфікації персоналу та спрощення системи захисту дітей.

Очікувані результати: Зменшення кількості дітей в інтернатах на 50-70% за 5-7 років, збільшення прийомних сімей/ДБСТ на 30-50% за 3-5 років, зростання усиновлень на 20-30% щорічно, значне підвищення якості життя та розвитку дітей.

Позитивний вплив: Система захисту прав дитини стане гуманнішою та ефективнішою, фахівці отримують нові навички, а діти зможуть зростати в сімейному середовищі, що є фундаментальним для їхнього повноцінного розвитку та успішного майбутнього.

Витрати та ефективність: Початкові інвестиції становлять 1.5-3 млрд грн (3-5 років), щорічні операційні – 0.8-1.5 млрд грн. Ця пропозиція є високоефективною та абсолютно необхідною для майбутнього України. Інвестиції у розвиток та добробут дітей дозволять запобігти багатомільярдним довгостроковим втратам, пов'язаним з інтернатним вихованням, та забезпечать формування здорового і продуктивного покоління. Повне масштабування займе 7-10 років.

6. Ефективність Розвитку Комплексної Системи Протидії Насильству

Суть пропозиції – створення та розширення національної мережі послуг для постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства

(ДГЗН), що включає притулки, денні центри, посилення "гарячих ліній" та корекційні програми для кривдників.

Ключові ефекти:

- ✓ Соціальний: Пряме зниження рівня насильства, покращення психоемоційного стану постраждалих, зменшення кризових сімей, підвищення довіри до соцслужб та правоохоронних органів, а також зростання обізнаності населення.
- ✓ Економічний: Зниження витрат на кризове реагування (медичне, психіатричне, судові процеси), зменшення навантаження на систему охорони здоров'я та поліцію, підвищення продуктивності праці постраждалих та залучення міжнародних ресурсів.
- ✓ Організаційний/Управлінський: Підвищення ефективності роботи соцслужб та поліції, оптимізація ресурсів, підвищення кваліфікації персоналу та вдосконалення моніторингу даних.

Очікувані результати: Збільшення звернень за допомогою на 20-30% за 2-3 роки, зниження повторних випадків насильства на 10-15%, збільшення кількості притулків/кризових кімнат на 30-50%, значне підвищення якості життя постраждалих та зменшення толерантності до насильства в суспільстві.

Позитивний вплив: Система протидії насильству стане комплексною, доступною та ефективною. Фахівці отримають необхідні інструменти та знання, а постраждалі – безпечне середовище та професійну допомогу для відновлення, кривдники – можливість змінити поведінку.

Витрати та ефективність: Початкові інвестиції становлять 800 млн – 1.5 млрд грн, щорічні операційні – 400-700 млн грн. Ця пропозиція є високоефективною та абсолютно пріоритетною. Інвестиції у безпеку та гідність громадян дозволять запобігти колосальним довгостроковим соціальним та економічним втратам, пов'язаним з наслідками насильства, та сприятимуть формуванню безпечного суспільства. Повне масштабування займе 3-5 років.

ВИСНОВКИ

Представлена кваліфікаційна робота була зосереджена на дослідженні теоретико-методологічних засад соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах (СЖО), та розробці практичних пропозицій щодо вдосконалення цієї системи в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного конфлікту. Метою дослідження було не лише висвітлити теоретичні аспекти соціального супроводу, а й обґрунтувати шляхи підвищення його ефективності та доступності для найбільш вразливих категорій населення. Поставлені у вступі завдання щодо аналізу чинної нормативно-правової бази, теоретичних підходів до соціальної роботи, а також ролі ключових суб'єктів соціального супроводу, були успішно реалізовані, що дозволило сформулювати конкретні рекомендації.

Ключові теоретичні положення та їх значення для дослідження:

Проблеми соцзахисту в Україні: Система соціального захисту має значні недоліки (законодавство, координація, фінансування), що особливо загострюється під час війни, ускладнюючи супровід сімей у складних життєвих обставинах (СЖО).

Визначення та наслідки СЖО: СЖО – це обставини, що руйнують життя та сім'ї, спричинені широким спектром факторів (хвороби, війна, насильство), і ведуть до нездатності самотійно задовольняти потреби та дезадаптації.

Вплив війни: Воєнний конфлікт є ключовим фактором, що руйнує життя, посилює нерівність, провокує конфлікти та створює надмірне навантаження на систему соцзахисту, вимагаючи термінової адаптації.

Теоретичні основи соцсупроводу: Соціальний супровід ґрунтується на психологічних, соціологічних та комплексних підходах, з особливим акцентом на індивідуальності, конфіденційності та комплексності допомоги.

Функції та принципи супроводу: Соціальний супровід включає діагностику, профілактику, корекцію, планування, матеріальну підтримку та захист прав, дотримуючись принципів доступності, незалежності, безпеки та конфіденційності.

Роль суб'єктів: Ефективна система соцсупроводу можлива лише за умови чіткої взаємодії держави (регулювання, фінансування), громадських (гнучкість, просвіта) та міжнародних організацій (фінансова, гуманітарна допомога, експертиза).

Резюме пропозицій щодо удосконалення соціального супроводу сімей у СЖО: На основі аналізу, для підвищення ефективності соціального супроводу сімей у складних життєвих обставинах (СЖО) в умовах війни та відновлення, пропонуються такі взаємопов'язані заходи:

Прискорення деінституціоналізації та пріоритет сімейних форм виховання: Заходи: Трансформація інтернатів на центри послуг, активний розвиток прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ), малих групових будинків та програм раннього втручання для збереження біологічних сімей. Очікуваний результат: Зменшення кількості дітей в інтернатах на 50-70% за 5-7 років, покращення їхнього психоемоційного розвитку та довгострокова економія бюджетних коштів.

Розвиток комплексної системи протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству (ДГЗН): Заходи: Розширення мережі притулків, кризових кімнат та денних центрів з комплексними послугами (психологічна, юридична, соціальна допомога), посилення "гарячих ліній" та впровадження корекційних програм для кривдників. Очікуваний результат: Зниження рівня насильства, покращення психоемоційного стану постраждалих, збільшення звернень за допомогою та зменшення повторних випадків насильства.

Розвиток системи довгострокової психологічної реабілітації та підтримки постраждалих від війни: Заходи: Створення національної мережі реабілітаційних центрів, інтеграція психологічної допомоги на всіх рівнях (лікарні, соцслужби, освіта), розробка програм для сімей ветеранів та постраждалих, використання телемедицини. Очікуваний результат: Зниження рівня психологічних травм, покращення психічного здоров'я нації, повне відновлення та адаптація постраждалих у суспільстві.

Практичне значення та рекомендації щодо використання результатів:

Отримані рекомендації мають значне практичне значення для підвищення ефективності соціального захисту в Україні. Їх можна безпосередньо застосувати на різних рівнях управління та в різних установах.

Для центральних органів влади (Мінсоцполітики, Нацсоцслужба, Мінветеранів): Рекомендації слугуватимуть основою для розробки та коригування національних стратегій, цільових програм та нормативно-правових актів у сферах деінституціоналізації, протидії насильству та психологічної реабілітації. Вони допоможуть обґрунтувати бюджетні запити та розробити стандарти послуг.

Для місцевих органів влади та Служб у справах дітей: Пропозиції стануть дорожньою картою для планування та розвитку інфраструктури соціальних послуг на місцях, включаючи створення нових притулків, денних центрів, малих групових будинків та психологічних реабілітаційних центрів.

Для громадських та міжнародних організацій: Дослідження може бути використане для формування проєктних заявок, залучення фінансування та координації зусиль з державними структурами для реалізації програм підтримки сімей у СЖО, протидії насильству та психологічної допомоги.

Хоча ці результати є теоретичними, їхня актуальність та потенційний позитивний вплив на покращення соціального захисту в Україні під час війни та відновлення робить їх настійно рекомендованими для розгляду та подальшого використання відповідними державними органами та партнерськими організаціями. Впровадження цих заходів допоможе не лише подолати наслідки війни, а й побудувати більш стійкий, гуманний та ефективний соціальний захист для всіх українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство соціальної політики України. Ізраїльський досвід з питань психосоціальної підтримки для подолання наслідків подій, пов'язаних із війною. 07/09/2022. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/predstavnyky-sotsialnoyi-sfery-vykorystovuyut-izrayilskyi-dosvid-z-pytan-psykhosotsialnoyi-pidtrymky-dlya-podolannya-naslidkiv-podiy-pov'yazanykh-iz-viynoyu>
2. Книга: Family Support: Direction from Diversity Автор: John Canavan, Pat Dolan, John Pinkerton. Підтримка сім'ї ст.104. URL: <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=vH59Vyjpgv4C&oi=fnd&pg=PA103&dq=Specialized+crisis+support+in+the+field+of+social+support+for+families+in+crisis+situations+in+other+countries&ots=>
3. Організація: Children`s Aid Every step of the way URL: <https://Children`sAid.org>
4. Офіційний сайт уряду США. Administration for children & families. URL: <https://www.acf.gov/>
5. Благодійний фонд Вадима Столара <https://stolarfund.com/projects>
6. Стаття: Сімейні форми виховання як пріоритет напрям діяльності служби у справах дітей. Цикильок Людмила.
7. Стаття: Пріоритетність сімейних форм виховання. <https://rozdilnarda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/033-priorytetnist-simejnyh-form-vyhovannya.pdf>
8. Верховна Рада України. Законодавство України. Постанова від 22 серпня 2018 р. № 658 Київ. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.
9. Верховна Рада України. Законодавство України. Наказ 31.03.2016 № 318. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.
10. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству
11. Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII Про соціальні послуги
12. Офіційний веб-сайт Дніпропетровська обласна рада
13. Веб-сайт Міністерства соціальної політики. Про соціальну підтримку
14. Міністерство Соціальної Політики Наказ, Стандарт від 31.03.2016 № 318 Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах VII. Принципи надання соціальної послуги соціального супроводу
15. Стаття Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах М. М. Любецька

16. Верховна Рада України. Законодавство України постанова від 1 червня 2020 р. № 587 Про організацію надання соціальних послуг
17. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 1 (339), Ч. II, 2021 Мальцева Ольга Іванівна, Наукові підходи до визначення вразливості та виокремлення вразливих груп
18. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 6 (329) Ч. I, 2019 Караман Олена Леонідівна та Юрків Ярослава Ігорівна. Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді
19. Соціальне право №1/2019 Рудяк В. О. Щодо розуміння сутності пняятття «складні життєві обставини»
20. Чубук Р. В. Теорія соціальної роботи : методичні вказівки. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021.
21. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с
22. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посіб. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с
23. Кияниця З. П. Петрочко Ж. В. Соціальна робота із вразливими сім'ями навч. посіб.
24. Стаття: Основні теорії та моделі соціальної роботи URL: https://stud.com.ua/129915/sotsiologiya/osnovni_teoriyi_modeli_sotsialnoyi_roboti
25. Нижньовербізька сільська рада. Соціальний супровід URL: <https://nyznoverbizkaotg.dosvit.org.ua/useful-info/sotsialni-suprovid>
26. А. Т. Тюпля, І. Б. Іванова навч. посіб Соціальна робота теорія і практика. Функції соціальної роботи.
27. Стаття: Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики 07.11.2023 URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/>
28. Соціальна робота як складова політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб регіону. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/250455> (дата звернення: 27.04.2024).
29. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота : навч. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
30. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота : пріоритети та стандарти : навч. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с
31. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.- метод. посіб. Львів : Растр-7, 2021. 324 с
32. Романишин А. М., Бойко О. В., Гузенко І. М. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах : навч.-метод. посіб. Львів : АСВ, 2014. 140 с

33. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/12.pdf (дата звернення: 27.04.2024).
34. Оцінка впливу війни на людей. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).
35. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравела, 2017. 366 с.
36. Купенко О. В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с
37. Кулик І. В. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 235 с.
38. Коляда Н. М., Левченко Н. В. Технології соціальної роботи Ч.1. Теоретичний курс : навч. посіб. Умань : ВІЗАВІ, 2018. 338 с.
39. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : навч. посіб. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
40. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2021. 232 с.
41. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/13.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).
42. Діти та війна. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).
43. Бондаренко Н. О. Соціальна діагностика : підручник для студентів напряму «Соціальна робота». Київ : Академія, 2021. 240 с
44. Бевзенко Л., Беленок О., Бойко Н. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : колект. моногр. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
45. Баранник Л. Б. Соціальний захист громадян : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2017. 246 с.